

Ю. І. Фещенко, В. М. Мельник, А. М. Приходько, Л. В. Ареф'єва

ДУ «Національний інститут фтизіатрії і пульмонології ім. Ф. Г. Яновського НАМН України», м. Київ

До 90-річчя Державної установи «Національний інститут фтизіатрії і пульмонології ім. Ф. Г. Яновського НАМН України»

*Люди, которые заняты
возвращением здоровья другим людям,
выказывая удивительное
единение мастерства и человечности,
стоят превыше всех великих
на этой земле.*

Вольтер

У листопаді 2012 р. відзначатиме 90 років від дня заснування одна із найстаріших державних установ України «Національний інститут фтизіатрії і пульмонології ім. Ф. Г. Яновського НАМН України». Створений у важкі, буремні роки, переживши епоху тоталітаризму, війну та соціально-економічні негаразди, інститут попри всі складнощі вистояв і продовжує нелегку справу боротьби з туберкульозом, започатковану в далекому 1922 році.

Свого часу в інституті працювали світила медичної думки, талановиті вчені — Феофіл Яновський, Антон Собкевич, Ной Морозовський, Володимир Савич, Борис Александровський, Рахіль Драбкіна, Борис Куценко, Станіслав Кшановський, Олександр Мамолат, Микола Амосов, Григорій Горовенко, Іван Сліпуха, які зробили величезний внесок у розвиток української фтизіопульмонології.

Зважаючи на надзвичайну ситуацію з туберкульозу в країні, 10 лютого 1922 р. на I Всеросійській конференції з боротьби з туберкульозом було прийнято рішення про створення в країні науково-дослідних інститутів туберкульозу. Таким чином, 28 листопада 1922 р. постановою Ради Народних Комісарів № 112 на базі 9-ї міської туберкульозної лікарні на 120 ліжок (вул. Отрадна, 32, нині — вул. П. Майбороди) створено Київський туберкульозний інститут.

Чотирьохповерховий санаторій на вул. Отрадній призначався для хворих на кістково-суглобовий

туберкульоз, але після передачі його Губздраву, 1 серпня 1921 р. тут була організована лікарня на 160–200 ліжок для хворих на туберкульоз з особливо гострими випадками та на туберкульоз гортані і кісток. Штат співробітників лікарні нараховував 5 лікарів, 13 медичних сестер, 28 санітарів та 29 осіб господарчого персоналу. Клініка мала 2 аптеки, лабораторію та рентгенкабінет. Завідуючим хірургічним відділенням був професор Київського університету Митрофан Миколайович Москальов, доктор медичних наук, пізніше відомий уролог, а в терапевтичній клініці консультації проводив Феофіл Гаврилович Яновський.

Із Акту перевірки (мова оригіналу збережена!) туберкульозного інституту № 87 від 11.04. 1923 р., проведеної доктором Соколовим в присутності директора інституту М. Єфремової: «Институт разбит на 4 отделения: детское, мужское, хирургическое и два легочных отделения. Развернуто 100 коек, в день осмотра на излечении находилось 85 больных. В самих палатах масса света, воздуха, но безотрадную картину представляет состояние инвентаря, белья, постельных принадлежностей»... «Рентгеновский и ларингологический кабинеты поставлены на должную высоту. Имеется своя лаборатория, где производятся все клинические анализы. В прекрасном состоянии находится операционная и перевязочная. Инструментарий содержится в должном порядке»... «Во дворе устроен примитивный солярий. Проектируются дозированные прогулки.

Общее впечатление таково, что администрация принимает все меры к тому, чтобы поднять жизнь института на высоту» [1].

Як відомо, одним з ініціаторів створення, науковим консультантом і керівником Вченої ради інституту був Феофіл Гаврилович Яновський, який організував перші в Україні курси з фтизіатрії, а в 1923 р. видав монографію «Туберкульоз легень» — перший посібник для медичних вузів країни. Взагалі Феофіл Яновський відіграв величезну роль не лише в справі боротьби з туберкульозом в Україні, а й в історичному становленні інституту, тому в 1928 році інституту було присвоєно ім'я цього видатного клініциста — Український НДІ туберкульозу імені академіка Ф. Г. Яновського.

Ф. Г. Яновський

Згідно з директивами Народного комісаріату охорони здоров'я (НКОЗ) до сфери діяльності Київського туберкульозного інституту входив 141 район Правобережної України. Найбільшу увагу інститут приділяв своїм периферичним науковим базам, які повинні були стати філіями інституту і провадити під його безпосереднім керівництвом наукову роботу за детально розробленим планом. Так, у 30-х роках філіали інституту були у Вінниці та Чернігові, а наукові бази — в Житомирі, Умані, Черкасах.

Основними завданнями установи в 1922 р. була розробка наукових питань в галузі соціальної патології і клініки туберкульозу. До 1925 р. інститут, по суті, залишався лікарнею, адже мав недостатньо обладнану лабораторію, слабенький рентгенапарат, не було лікаря-патологоанатома, наукової бібліотеки, світлолікувального кабінету та необхідного медичного устаткування.

Лише з кінця 1925 р. почалася реорганізація тубінституту. Здраввідділу дозволялося вилучати певну кількість палатних ліжок, спецкошти інституту використовувати на його устаткування. В 1926 р. НКОЗ запланував певну суму коштів на наукові потреби: на 1926–1927 рр. — 6300 крб., 1927–1928 рр. — 5000 крб. Завдяки цьому у 1926 р. була обладнана наукова лабораторія, організовано патологоанатомічний музей з прозекторською, значне оновлення російської та закордонної літератури отримала наукова бібліотека, було придбано нове обладнання для рентгенкабінету [2].

При проведенні НКОЗ огляду роботи тубінституту у листопаді 1931 р. було виявлено таке: зв'язок та керівництво периферією в інституті налагоджені добре, виробничі та наукові плани, незважаючи на фінансові труднощі, виконані задовільно, ремонт інституту проведено добре, поліпшився його санітарний стан, апаратура — як радянська, так і закордонна — використовується повністю, збільшилася пропускна спроможність та кількість наукових співробітників [3].

Провідну роль в інституті відіграв відділ соціальної патології і профілактики, організований у 1929 р., перед яким стояло завдання щодо вивчення всіх питань, пов'язаних із захворюваністю і смертністю від туберкульозу. Так, у 1930 р. було організовано наукову експедицію до с. Любарці Бориспільського району для вивчення підвищеної захворюваності мешканців цього села на туберкульоз. На основі цих матеріалів розробили динаміку захворюваності на туберкульоз.

У ці самі роки у відділі працював доктор Морозовський Ной Самійлович, який багато часу присвятив вивченню смертності від туберкульозу як у нашій країні, так і за кордоном. Розроблені ним методики вивчення розповсюдженості туберкульозу, його зв'язку з різними демографічними, біологічними, соціально-економічними і професійними факторами та заходи профілактики стали основою сучасної протитуберкульозної служби України [4].

Першим директором інституту з 1922 р. до 1925 р. була лікар М. Єфремова, а її правонаступником з 1926 до 1929 рр. — Собкевич Антон Іванович, талановитий лікар-фтизіатр, професор Київського медичного та Київського фармацевтичного інститутів, автор першого українського підручника «Туберкульоз» та низки наукових праць. Професор А. І. Собкевич багато уваги приділяв науковому аналізу симптоматики туберкульозу та розробці рекомендацій з раціонального харчування хворих [5].

З 1929 р. до 1936 р. на посаді директора Українського НДІ туберкульозу і грудної хірургії ім. академіка Ф. Г. Яновського працював доктор медичних наук, професор Богменко Юрій Федорович, в минулому — директор туберкульозного санаторію в Пуші-Водиці. За період його роботи в інституті було зібрано найкращі кваліфіковані наукові кадри: Морозовський Н. С., Савич В. М., Куценко Б. С., Клебанов М. А., Епштейн Л. Я., Каган С. С.

Враховуючи значне розповсюдження туберкульозу, в перші роки заснування інституту, крім розробки питань клініки, лікування та мікробіології захворювання, вивчалися епідеміологія туберкульозу, шляхи його поширення, профілактика, алергія та імунітет, виконувалися й розроблялися колапсхірургічні втручання (проф. М. М. Москальов, В. Х. Окзюсов, В. М. Савич).

У 1930 р. при розширенні бази Київського інституту було організоване відділення для дітей, хворих на туберкульоз, співробітники якого відразу ж включилися у проведення протитуберкульозної вакцинації. Було розпочато наукові дослідження з вивчення біологічних і клінічних особливостей реакції дитячого організму на вакцинацію БЦЖ.

Вже пізніше, у 1959 р. клініку туберкульозу у дітей очолив (до 1986 р.) Кшановський Станіслав Адольфович, фтизіопедіатр, доктор медичних наук, професор, у минулому — головний лікар обласного дитячого протитуберкульозного санаторію в с. Малієвці Хмельницької області. Основні напрями наукових досліджень — профілактика та лікування туберкульозу у дітей і підлітків. Саме під керівництвом С. А. Кшановського вперше в Україні у 1960 р. було

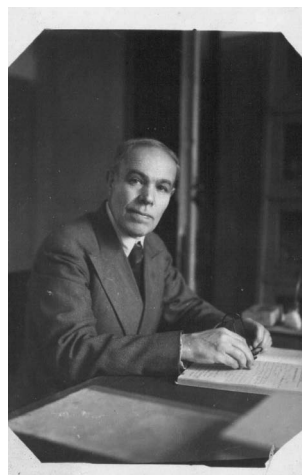
проведено дослідження внутрішньошкірного методу профілактики туберкульозу у дітей. Вивчення цього методу стало основою його докторської дисертації та наступних наукових праць.

З 1936 р. до 1940 р. інститут очолював професор Мамолат Олександр Самійлович. Прийнявши в 1936 р. пропозицію наркомату охорони здоров'я України С. І. Канторовича зайняти вакантну посаду директора Українського інституту туберкульозу і отримавши через два роки звання «Відмінник охорони здоров'я» за успішне керівництво інститутом, Олександр Мамолат залишився на цій посаді аж до 1979 року.

У перші дні Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. О. Мамолат добровольцем іде на фронт, а з 19 вересня 1941 р. Київ потрапляє в німецьку окупацію, яка тривала 778 днів, до 6 листопада 1943 р.

Під час німецької окупації Києва 1941–1943 рр. обов'язки директора інституту виконував В. Л. Плющ, з ім'ям якого пов'язана одна з найтрагічніших сторінок історії інституту. Як відомо, інститут було евакуйовано до м. Уфа, залишився лише невеликий філіал, в якому було організовано госпіталь для поранених на чолі з хірургом Володимиром Савичем. Німці, які захопили госпіталь, почали звільняти його від хворих, а всіх євреїв, в тому числі і співробітників, зібрали для відправки до Бабиного Яру. Як директор інституту Плющ розпочав виконання наказу окупантів: з його подачі до Бабиного Яру було відправлено зав. аптекою Ф. Я. Рабинович та багато інших співробітників. Також він віддав розпорядження В. Савичу упакувати інструменти інституту та забезпечити явку всіх співробітників на вокзал для відправки до Німеччини. Савич разом зі співробітниками заклали в ящики цеглу, а зверху поклали деякий інструмент; Плющ же, перевіривши вантаж, примусив покласти туди всі інструменти. За наказом німців на вокзал з'явилися лише сам Плющ з дружиною та сином [6].

За інформацією П. Пундія, після війни В. Плющ поселився в Ганновері (Німеччина), де керував туберкульозним відділом шпиталю «Александр». У 1951–1955 рр. працював лікарем-спеціалістом у протитуберкульозному санаторії в Гавтінгу, а в 1956–1974 рр. — керівним лікарем

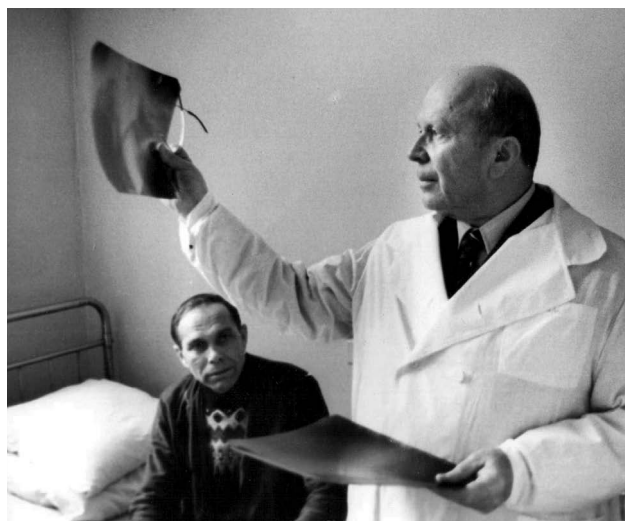

Ф. М. Дзюблик

(з 1970 р. — консультантом) протитуберкульозної лікарні та санаторію в м. Зільберг (Західна Німеччина) [7].

Пізніше, на одному з міжнародних медичних форумів його зустрів О. С. Мамолат і у відповідь на протягнуту руку В. Плюща відвернувся від нього.

У період 1943–1944 рр. керівництво інститутом тимчасово прийняв Феофан Маркович Дзюблик. Ще навчаючись у Київському медичному інституті, який закінчив у 1920 р., студентом

О. С. Мамолат

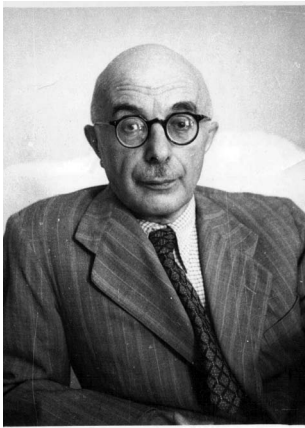
проявив неабиякі здібності. Так, відомий випадок, коли у його сусідки, балерини, стрімко почалися ускладнені пологи прямо вдома, Феофан Маркович врятував життя матері і дитини. Тривалий час він працював земським лікарем, а в 1926–1927 рр. був співробітником терапевтичної клініки Київського медичного інституту, якою керував Ф. Г. Яновський. У період голодомору 1932–1933 рр. Ф. М. Дзюблик — головний лікар протитуберкульозного санаторію в Сосновці під Черкасами.

Під час окупації м. Києва, виконуючи завдання підпілля, працював лікарем в таборі для радянських військовополонених, де ставив фальшиві діагнози про смертельні хвороби червоноармійцям. Таким чином Ф. М. Дзюблик звільнив з полону декілька сотень бійців. Після звільнення Києва займав посади директора Інституту туберкульозу та головного лікаря міського протитуберкульозного диспансеру.

Був одружений на оперній співачці Усенко Аллі Феодосіївні та мав двох синів, які згодом теж стали лікарями. І дотепер в ДУ «Національний інститут фтизіатрії і пульмонології ім. Ф. Г. Яновського НАМН України» працюють нащадки славетної династії Дзюбликів.

Один із них — Олександр Ярославович Дзюблик, завідувач відділення технологій лікування НЗЛ, доктор медичних наук, професор. У 1974 році успішно закінчив Київський медичний інститут ім. академіка О. О. Богомольця і почав трудову діяльність у Київському науково-дослідному інституті туберкульозу та грудної хірургії ім. Ф. Г. Яновського. З цим інститутом пов'язана вся його напружена й невтомна 37-річна наукова та лікувальна діяльність. Тут він пройшов шлях від лаборанта з вищою освітою до вченого секретаря Інституту (1988–1991 рр.) та завідувача наукового відділення (з 1991 р.). О. Я. Дзюблик наукову діяльність поєднує з педагогічною — з грудня 2008 року є професором кафедри фтизіатрії і пульмонології Національної академії післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика.

Під керівництвом О. Я. Дзюблика розроблено цілу низку оригінальних методик диференційної діагностики

Н. С. Морозовський

і немедикаментозного лікування хвороб органів дихання. В останні роки основним напрямом діяльності є створення нових підходів до антимікробної хіміотерапії інфекційних захворювань нижніх дихальних шляхів, проведення пріоритетних досліджень щодо апробації та впровадження в клінічну практику нових лікарських препаратів, методів діагностики та профілактики хвороб органів дихання.

У 1946 р. місце директора інституту посів Морозовський Ной Самійлович, відомий український фтизіатр, педагог, професор. З 1920 до 1925 р. завідував у Наркоматі охорони здоров'я УРСР підвідділом загальної і спеціальної лікувальної допомоги та секцією з боротьби з туберкульозом. Водночас за сумісництвом працював у терапевтичній клініці медінституту у професора П. І. Шатилова, а з 1921 р. його клінічна підготовка продовжувалась у щойно відкритому в м. Харкові Інституті туберкульозу. В ньому він пройшов інтернатуру, вивчаючи досконало терапію і туберкульоз, працював ординатором і асистентом у професора І. І. Файншмітта, а з 1925 р. очолив відділ соціальної патології і профілактики [8].

У 1934 р. Морозовського переводять до Київського тубінституту на посаду заступника директора тубінституту з наукової частини і одночасно завідуючого терапевтичною клінікою. Через рік він за сумісництвом очолив організовану ним же, на базі тубінституту, кафедру фтизіатрії від інституту вдосконалення лікарів, якою завідував понад 18 років. Під його керівництвом у Київському тубінституті поступово складався авторитетний колектив висококваліфікованих фахівців, об'єднаних спільною метою в наукових дослідженнях і підготовці фтизіатрів [8].

Н. С. Морозовський, керуючи інститутом, наполегливо сприяв розробці питань алергії при туберкульозі (М. М. Сиротинін і Р. Й. Драбкіна), вивченню різних паліативних хірургічних втручань (В. М. Савич), накопиченню досвіду рентгенотерапії, ліпотерапії (вживання собачого сала), лікування киснем, соком алое, туберкуліном, вакциною БЦЖ, лімфою, міопрепаратами тощо. Слід також відзначити великий внесок Н. С. Морозовського в підготовку і проведення в Києві II Українського з'їзду з боротьби з туберкульозом, який відбувся 5–10 липня 1940 р.

Разом з інститутом, будучи евакуйованим до м. Уфа в 1941–1943 рр., Морозовський працював консультантом-терапевтом шпиталів Башкирії та старшим науковим співробітником АН УРСР. Повернувшись на початку 1944 р. до м. Києва, до 1946 р. він продовжував бути директором і до 1950 р. — науковим керівником тубінституту. Ной Самійлович багато років був головою

Київського і Всеукраїнського наукового товариства фтизіатрів, заступником голови Всесоюзного товариства фтизіатрів, незмінним учасником з'їздів фтизіатрів, наукових сесій, нарад. З 1944 до 1949 рр. був головним фтизіатром МОЗ України, головою Проблемної комісії з туберкульозу [8].

Після закінчення війни інститут знову очолив О. С. Мамолат, першочерговим завданням для якого стали відновлення зруйнованої фтизіатричної служби та підготовка кадрів, залучення до боротьби з туберкульозом лікарів усіх спеціальностей, обстеження населення для виявлення ранніх форм хвороби. Клініки інституту одні з перших у країні почали всебічно вивчати ефективність стрептоміцину і ПАСКу при туберкульозі легень, менінгіті, туберкульозі гортані.

Діяльність інституту у цей період спрямована на подолання санітарних наслідків війни, профілактичні заходи та лікування хворих на туберкульоз, проведення досліджень щодо щеплення новонароджених і дітей старшого віку (С. А. Томілін, Л. Д. Ульянов).

Також було проведено ремонт будівель інституту, замість фанери і солом'яних матів у вікна вставлено шибки, організовано підсобне господарство, завдяки чому в голодні післявоєнні роки хворі регулярно одержували м'ясну їжу, а окремих співробітників, які голодували, було тимчасово зараховано на харчове забезпечення в інституті. Окрім терапевтичного і хірургічного відділів, в інституті було розгорнуто відділення для дітей та підлітків хворих на туберкульоз легень, хворих на кістково-суглобовий, урогенітальний, шкірний, очний туберкульоз. Інститут стає одним із провідних центрів фтизіатрії, легеневої та серцево-судинної хірургії, а в подальшому — пульмонології, імунології, алергології, медичної кібернетики — не лише в Україні, а й за її межами [9].

Будучи з 1949 р. головним фтизіатром Міністерства охорони здоров'я України, Заслужений лікар республіки О. С. Мамолат багато зробив для організації боротьби з туберкульозом, особливо серед сільського населення. З ініціативи О. С. Мамолата і за його безпосередньої участі було науково обґрунтовано і впроваджено в практику охорони здоров'я ряд важливих заходів, що сприяли зниженню захворюваності й смертності від туберкульозу, серед них: створення пневмотораксних пунктів на сільських лікарських дільницях; організація сільських протитуберкульозних лікарень та диспансерів; створення інституту районних фтизіатрів; проведення суцільної вакцинації та ревакцинації неінфікованих туберкульозом дітей, підлітків та юнаків у містах і селах; вакцинація новонароджених подвійною дозою БЦЖ; створення базових стаціонарів для вперше виявлених хворих на туберкульоз; удосконалення спеціалізованої допомоги хворим на туберкульоз (відділення для хронічно хворих, для хворих похилого та старечого віку та ін.).

У своїй науковій, практичній і педагогічній діяльності О. С. Мамолат приділяв багато уваги питанням підготовки лікарів-фтизіатрів в Україні. З його ініціативи в інституті на громадських засадах було впроваджено

Р. Й. Драбкіна

нову ефективну систему вдосконалення лікарів шляхом проведення короткотермінових профільних циклів. Це дало можливість підвищити кваліфікацію понад 4 тисяч фтизіатрів і пульмонологів України [9].

У 1940 році в Київському НДІ туберкульозу була створена лабораторія мікробіології. Спочатку вона називалась імунологічною і очолила її канд. мед. наук Рахіль Йосипівна Драбкіна. Після захисту в 1941 р. докторської дисертації на тему «Алергія при туберкульозі» Р. Й. Драбкіна починає активну діяльність з вивчення збудника туберкульозу в найрізноманітніших аспектах цієї проблеми. Створена нею наукова школа займалася питаннями розробки актуальних фундаментальних проблем фтизіомікробіології. З 1952 р. лабораторія стала зватися мікробіологічною, і Рахіль Йосипівна стояла на її чолі аж до виходу на пенсію в 1974 р.

З 1947 року в інституті почали вивчати методи специфічної терапії в експерименті (акад. В. Г. Дроботько, Р. Й. Драбкіна), а потім в клініці (проф. М. А. Клебанов, доц. Б. П. Александровський), розроблялися хірургічні втручання на каверні (П. І. Костромін, Г. Г. Горovenko).

Одним із провідних спеціалістів у галузі торакальної хірургії України був Костромін Павло Ілліч. Народився він у 1898 р. в с. Смірни Орловської області (Росія). У 1932 р. закінчив Томський медичний інститут, до 1941 р. працював завідувачим хірургічним відділенням для хворих на туберкульоз санаторного комплексу під м. Свердловськ. З перших днів і до закінчення Великої Вітчизняної війни Костромін П. І. — хірург військового шпиталю.

Наприкінці 1945 р. працює в хірургічному відділенні Київського НДІ туберкульозу. У 1949 р. після захисту кандидатської дисертації деякий час працював доцентом кафедри торакальної хірургії Клінічного інституту для удосконалення лікарів (нині — Національна медична академія післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика). А з 1952 р. Павло Ілліч очолював хірургічне відділення санаторію ім. М. Горького в Пущі-Водиці, філіалу інституту туберкульозу. Широковідомі праці Костроміна П. І. в галузі торакальної хірургії щодо перев'язки легеневої артерії, перепалювання внутрішньоплевральних спайок, торакопластики та ін.

Слід додати, що на даний час в інституті працює донька Павла Ілліча — Костроміна Вікторія Павлівна, завідувача відділенням дитячої пульмонології та алергології, доктор медичних наук, професор, яка протягом 25 років (з січня 1986 р.) є науковим керівником «дитячої» клініки.

В. П. Костроміна в 1959 р. закінчила з відзнакою педіатричний факультет Київського медичного інституту ім. О. О. Богомольця. У січня 1966 р. В. П. Костроміна вступила до аспірантури в клініку туберкульозу у дітей та підлітків Київського науково-дослідного інституту туберкульозу та грудної хірургії.

У 1969 р. закінчила аспірантуру і захистила кандидатську дисертацію під керівництвом професора Кшановського Станіслава Адольфовича. Була залишена для роботи в інституті. Під її керівництвом було розроблено цілий ряд наукових напрямів: диференціальна діагностика туберкульозу та неспецифічних захворювань легень у дітей та підлітків, патогенетичні методи лікування туберкульозу, туберкулінодіагностика, особливості патоморфозу туберкульозу у дітей в сучасних умовах тощо.

На період 1950—1960 рр. припадає становлення торакальної хірургії як самостійної галузі медичної науки і практики в Україні. Основним напрямом розробок і наукових досліджень у цей час були питання резекційної хірургії. З кінця 1952 р. інститут почав широко розвивати резекційну хірургію легень, спочатку при туберкульозі, а потім при неспецифічних захворюваннях легень (НЗЛ) і пухлинах (М. М. Амосов, Г. Г. Горovenko, І. М. Сліпуча).

У 1952 р. директор інституту О. С. Мамолат запрошує до інституту колишнього фронтовика-хірурга, кандидата медичних наук Миколу Михайловича Амосова, який на той час працював у Брянській обласній лікарні, для виконання резекцій легень при туберкульозі. Робота в інституті сприяла розквіту хірургічного таланту М. М. Амосова: він став всесвітньо відомим ученим в галузі кардіохірургії та медичної кібернетики, академіком, а керована ним клініка в 1982 р. була перетворена на Інститут серцево-судинної хірургії [9].

Головні успіхи і досягнення у розвитку легеневої хірургії пов'язували з іменем Миколи Михайловича Амосова, праці якого у цій галузі були основоположними і визначили хід розвитку цієї галузі медичної науки в Україні. В НДІ туберкульозу учнем і колегою професора М. М. Амосова був Григорій Гаврилович Горovenko, який у 1961 р. під його керівництвом виконав докторську дисертацію за темою «Резекция легких после неэффективной коллапсотерапии при туберкулезе» і саме під впливом Миколи Михайловича сформувався

П. І. Костромін

Г. Г. Горovenko

як фтизіохірург. Разом з М. М. Амосовим Г. Г. Горovenko стояв біля самих витоків легеневої хірургії і зміг розвинути її в самостійний науковий і практичний напрям, який і донині є пріоритетним у вітчизняній галузі охорони здоров'я.

Тісна співпраця Г. Г. Горovenka з науковими підрозділами інституту сприяла розробці питань розвитку організаційних і наукових основ інтеграції фтизіатрії і пульмонології, диференціальної діагностики захворювань легень, патофізіології дихання і кровообігу, біохімічних порушень при легеневої патології. Вагомий внесок Григорія Горovenka у вивчення різноманітних патофізіологічних змін з боку дихальної та серцево-судинної систем у хворих з патологією легень у зв'язку з оперативним втручанням, хірургічного лікування захворювань легень, що супроводжуються цукровим діабетом. Ним розроблено методи кавернотомії та кавернопластики, резекції легень після колапсхірургічних втручань, питання хірургічного лікування поширених форм туберкульозу, неспецифічних захворювань легень, різноманітні варіанти оперативних втручань з використанням медичного клею типу «Ціакрин», резекції легень у хворих на цукровий діабет.

Окремо слід сказати про багаторічних співробітників і товаришів Григорія Гавриловича — професорів Сліпуху Івана Мусійовича та Брусиловського Бориса Мойсейовича. І. М. Сліпуха, засновник фтизіохірургії у дітей і підлітків в Україні, одним із перших уточнив показання до резекції легень і до ізолизованого видалення казеозних внутрішньогрудних лімфатичних вузлів і туберкулом легень, відмітив особливості проведення цих операцій у дітей і підлітків, вивчав питання їх реабілітації після пневмонектомії. Б. М. Брусиловський займався вивченням проблеми хірургічного лікування хворих на поширений фіброзно-кавернозний туберкульоз легень. Результати отриманих досліджень лягли в основу докторської дисертації «Хирургическое лечение больных распространенным фиброзно-кавернозным туберкулезом легких» (1961 р.), яку Б. М. Брусиловський виконав під керівництвом Г. Г. Горovenka.

Продовжувачем справи І. М. Сліпухи та Б. М. Брусиловського став Радіонов Борис Васильович, доктор медичних наук, професор, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки. У 1964 р. закінчив Київський медичний інститут, працював судновим лікарем санепідстанції Азово-Чорноморського водоздоров'я (1964–1965 рр.). З 1965 р. Радіонов Б. В. працює в Інституті фтизіатрії і пульмонології ім. Ф. Г. Яновського АМН України, де пройшов шлях від клінічного ординатора до наукового керівника хірургічного відділення. Ним розроблено цілий ряд оригінальних хірургічних операцій і методик диференціальної діагностики. Також розроблено і впроваджено в клінічну практику показання і протипоказання до хірургічного лікування хворих на туберкульоз, онкологічні і неспецифічні гнійні захворювання легень, питання етапного хірургічного лікування, методики оперативних втручань у хворих з ускладненим і тяжким перебігом за різної легеневої патології.

На початку 1950-х рр. інститут стає одним із піонерів впровадження анестезіології та реаніматології в колишньому СРСР. З 1955 р. на базі інституту організована перша в країні кафедра торакальної хірургії, а згодом й анестезіології. За кілька років підготовлено близько 200 торакальних хірургів і 400 анестезіологів.

З 1955 р. вперше в Україні в інституті під керівництвом професора М. М. Амосова розпочато хірургічне лікування хвороб серця. Тут розроблено й модифіковано ефективні методи корекції вроджених і набутих вад серця, розроблено нові оригінальні моделі апаратів штучного кровообігу, у 1958 р. — вперше застосовано апарат штучного кровообігу в хірургії серця.

Вперше в Україні в інституті в 1961 р. застосовано штучну нирку і розпочато розробку проблеми гемодіалізу. В 1963 р. вперше в колишньому СРСР проведено протезування мітрального клапана. Вперше в світі розроблено нові оригінальні моделі апаратів штучного кровообігу. В 1970 р. вперше в країні проведено операцію у барокамері. Невпинний розвиток кардіохірургії на базі інституту сприяв виділенню в 1982 р. самостійного інституту серцево-судинної хірургії.

Значний вклад у вивчення питань епідеміології і статистики туберкульозу вніс Михайло Семенович Двойрін. З 1960 р. він очолював організаційно-методичний відділ інституту і саме ним було обґрунтовано і запроваджено прогресивні організаційні заходи, спрямовані на удосконалення протитуберкульозної допомоги населенню України. З ім'ям Двойріна М. С. пов'язане впровадження в сільській місцевості протитуберкульозної вакцинації, контрольованого амбулаторного лікування, організація системи лікування хворих на вперше виявлений деструктивний туберкульоз легень, системи централізованого контролю за діагностикою і лікуванням хворих на туберкульоз, централізація бактеріологічних лабораторій протитуберкульозних закладів.

У вересні 1969 р. за рішенням Комітету з науки і техніки при МОЗ СРСР в Київському НДІ туберкульозу і грудної хірургії імені академіка Ф. Г. Яновського було створено відділ трансплантаційної імунології. Перед ним стояло завдання наукових досліджень в цій галузі та імунологічного забезпечення операції пересадки серця. Очолила лабораторію Катерина Федорівна Чернушенко, нині — член-кореспондент НАМН України, доктор медичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, лауреат премій НАН і НАМН ім. І. І. Мечнікова.

Народилася 03.12.1926 року в с. Конєцїр'я Архангельської області. У 1950 р. після закінчення лікувального факультету Архангельського медичного інституту приїхала до Києва. Вся її подальша лікувальна та наукова діяльність пов'язана з Київським інститутом туберкульозу

К. Ф. Чернушенко

Б. С. Куценюк

(нині ДУ «Національний інститут фтизіатрії і пульмонології ім. Ф. Г. Яновського НАМН України»), спочатку на посаді молодшого наукового співробітника лабораторії бактеріології, де К. Ф. Чернушенко була розроблена оригінальна експериментальна модель лікарської алергії. На основі цієї моделі розроблено методи діагностики, профілактики та лікування побічної дії ліків, впроваджено в клініку методику специфічної гіпосенсибілізації та неспецифічної терапії алергії до ліків.

Очолити лабораторію трансплантаційної імунології, К. Ф. Чернушенко створила першу в Україні панель типуючих сироваток, необхідних для добору донора-реципієнта при трансплантації органів. Панель згодом використовувалась в Інституті урології при проведенні перших операцій з пересадки нирки. Водночас було проведено експериментальні дослідження щодо вивчення механізмів реакції відторгнення трансплантатів, методів її діагностики та регуляції.

Основна наукова діяльність К. Ф. Чернушенко присвячена проблемам імунопатогенезу туберкульозу та неспецифічних захворювань легень (пневмонії, бронхіту, саркоїдозу, бронхіальній астмі, плевриту тощо). Під її керівництвом та за її безпосередньої участі було розроблено та удосконалено методи оцінки імунологічного статусу пацієнтів та методи диференціальної діагностики, запропоновано різноманітні схеми імунокоригуючої терапії залежно від виду патології та стадії процесу, а також від характеру та ступеня порушень імунологічної реактивності у хворих, вивчено механізми дії багатьох імуноотропних препаратів, визначено показання та протипоказання до їх призначення, проведено оцінку їх клініко-імунологічної ефективності. На основі результатів проведених досліджень було сформульовано нову концепцію диференціації імунних станів на захисно-приспосувальні та імунодефіцитні.

Під її керівництвом проведено дослідження біологічних властивостей L-форм мікобактерій туберкульозу та вивчено їх роль в імунопатогенезі туберкульозного процесу у хворих зі вперше діагностованою та хронічною його формами, а також у пацієнтів із залишковими туберкульозними змінами в легенях. Велика увага приділялася вивченню механізмів протитуберкульозного імунітету (вакцинація БЦЖ, антигенемія, прогресуючий туберкульоз, рецидивуючий туберкульоз та інше). У 2000 році за роботи з імунології туберкульозу К. Ф. Чернушенко було присуджено премію ім. І. І. Мечнікова та за свою багаторічну плідотворну працю вона була нагороджена орденом «Знак пошани».

Поряд із зазначеним, інститут продовжував працювати над проблемами туберкульозу і НЗЛ. Широко застосовувалися хірургічні методи лікування хворих з хворобами органів дихання (Г. Г. Горюченко, І. М. Сліпуча), кістково-суглобовим (Б. С. Куценюк) та урогенітальним туберкульозом (Б. Я. Полонський), успішно працювали відділи туберкульозу шкіри, очей.

Широко відоме в цьому ряду ім'я видатного українського фтизіоортопеда, доктора медичних наук, професора Куценюка Бориса Самійловича. У 1924–1925 рр. він працював лікарем-інтерном в Українському інституті ортопедії, а в 1926 році йому доручили керівництво клінікою кістково-суглобового туберкульозу.

За підтримки Головного фтизіатра УРСР Олександра Мамолата в 1946 р. Б. С. Куценюк організував і очолив клініку кістково-суглобового туберкульозу в Київському інституті туберкульозу ім. академіка Ф. Г. Яновського, якою керував 34 роки. Протягом багатьох років він доцентський курс з кістково-суглобового туберкульозу в Київському інституті удосконалення лікарів та був Головним фахівцем з кістково-суглобового туберкульозу МОЗ УРСР.

Розпочавши свою діяльність в період, коли панував консервативний метод лікування кістково-суглобового туберкульозу, Борис Куценюк висунув низку принципово нових концепцій, запропонувавши і модифікувавши ряд методик радикальних операцій при туберкульозі суглобів і хребта. Створена ним українська школа фтизіоортопедії однією з перших розпочала впровадження у практику лікування кісткового туберкульозу антибактеріальної терапії з комплексним застосуванням стрептоміцину, фтивазиду і ПАСКу, довівши, що ці препарати проникають у кісткову тканину. Не припиняв професор Куценюк і творчий пошук у вдосконаленні хірургічних методів лікування цього складного захворювання. Так, при лікуванні деструктивних форм туберкульозу хребта Борис Самійлович розробив екстраплевральний доступ до тіл грудних хребців із застосуванням в складних випадках УКЛ-зшивача кореня легені [10].

З 1970-х років Київський НДІ туберкульозу і грудної хірургії імені академіка Ф. Г. Яновського активно включився в наукову розробку питань пульмонології, в ньому настала інтеграція фтизіатрії з пульмонологією.

У період з 1979 до 1985 рр. інститут очолював Молотков Володимир Никанорович, доктор медичних наук, професор. Закінчивши у 1964 р. Кримський медичний інститут, з 1964 до 1965 рр. працював фтизіатром Куйбишевської районної лікарні Запорізької області, а з 1965 до 1968 рр. — ординатором хірургічного відділення протитуберкульозного диспансеру м. Ленінабад Таджикиської РСР. У 1968–1975 рр. асистент кафедри туберкульозу Кримського медичного інституту, а в період 1975–1978 рр. — зав. пульмонологічним відділенням лікарні Четвертого головного управління Мінздраву УРСР. Його наукова

В. Н. Молотков

діяльність була присвячена питанням клініки, діагностики і лікування туберкульозу та неспецифічних захворювань легень.

З 1985 до 1991 рр. на посаді директора Українського науково-дослідного інституту туберкульозу і грудної хірургії ім. Ф. Г. Яновського МОЗ УРСР працював Іванюта Орест Максимович — педагог, талановитий організатор, громадський діяч, доктор медичних наук, професор кафедри фтизіатрії Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця. Автор понад 160 наукових праць, в тому числі 9 монографій.

А з 1991 р. інститут очолює Фещенко Юрій Іванович, який розпочав свою трудову діяльність в інституті спочатку молодшим, потім старшим науковим співробітником та завідувачем відділення, де у 1977 р. захистив кандидатську, а у 1988 р. — докторську дисертацію. В 1990 р. він став професором, у 1994 р. — членом-кореспондентом, а в 1997 р. — академіком НАМН України.

Ю. І. Фещенко — відомий вчеський нашої країни та світового рівня в галузі фтизіатрії та пульмонології. Ним створена наукова школа, яка успішно розробляє актуальні питання профілактики, діагностики та диференційної діагностики туберкульозу і неспецифічних захворювань легень, лікування та медико-соціальної реабілітації хворих на ці недуги. Він започаткував дослідження з лімфології, позалегенового туберкульозу, генетики, фармакотерапії у пульмонології та фтизіатрії, а також організації контролю та боротьби з туберкульозом, в тому числі з хіміорезистентним та ВІЛ/СНІД-асоційованим, в умовах епідемії.

Основні наукові напрями, за якими нині працює інститут: дослідження механізмів розвитку, поширеності, особливостей перебігу туберкульозу та неспецифічних захворювань органів дихання, в тому числі спричинених резистентними збудниками, та їх поєднання з ВІЛ-інфекцією й іншою супутньою патологією; розробка сучасних науково обґрунтованих методів і технологій їх скринінгу, діагностики, диференціальної діагностики, лікування, профілактики, медико-соціальної реабілітації, диспансеризації та прогнозування, а також розробка та автоматизація технологій організації контролю за цією патологією.

За роки існування інституту його співробітниками реалізовано ряд пріоритетних наукових програм, що мають важливе значення в галузі теоретичної і практичної медицини. Вперше створено науковий напрям щодо вивчення імунітету й алергії при хворобах органів дихання. Вивчено механізми придбаного протитуберкульозного імунітету і його взаємозв'язок із поствакцинальною й інфекційною алергією. Досліджена мінливість мікобактерій туберкульозу і запропоновані нові методи їх типування, а також

вивчення медикаментозної стійкості. Розроблено нові живильні середовища для вирощування мікобактерій. Значний внесок учені інституту внесли у розробку прогресивних організаційних форм і методів боротьби з туберкульозом. Створено оптимальну систему виявлення, діагностики і диспансеризації хворих на туберкульоз і НЗЛ. Здійснено профілювання туберкульозних лікарень. Вперше в країні організовано «базові» стаціонари для вперше виявлених хворих на деструктивний туберкульоз легень, що дозволило протягом 10–12 років здійснити ефективний централізований контроль якості діагностики й лікування всіх контингентів хворих.

В інституті закладено основи фтизіогеріатрії. Вперше розроблено Національну програму протитуберкульозних заходів в Україні й досі застосовується програмно-цільовий принцип фінансування і реалізації протитуберкульозних заходів. Проводяться дослідження щодо епідеміології, профілактики, діагностики й лікування НЗЛ, у тому числі в умовах нинішньої еко-

логічної ситуації. Вперше в країні розроблено систему диспансеризації хворих на НЗЛ. Розроблено й апробовано методи медичної кібернетики в пульмонології й фтизіатрії. Створено комп'ютерні математичні моделі патогенезу, діагностики і лікування НЗЛ, здійснюється прогнозування епідеміологічної ситуації щодо туберкульозу. Запропонована й успішно застосовується в практиці нова клінічна класифікація туберкульозу і НЗЛ. Впроваджено інтенсивні методи етіотропної і патогенетичної протизапальної терапії, засновано новий напрям у фтизіопульмонології — ендолімфатична терапія, що дозволила істотно поліпшити ефективність лікування і скоротити його терміни у хворих на туберкульоз і гнійно-деструктивні процеси легень.

Розроблено і впроваджено в практику немедикаментозні методи лікування туберкульозу і НЗЛ (внутрішньосудинне лазерне й ультрафіолетове опромінення крові, мікрохвильова резонансна терапія тощо). В останні роки розроблено нові методи профілактики й лікування бронхіальної астми.

Так, зокрема під керівництвом Яшиної Людмили Олександрівни, доктора медичних наук, професора, Головного спеціаліста МОЗ України з алергології (2001–2005 та 2010 рр.), яка з 1996 р. очолює відділення діагностики, терапії та клінічної фармакології захворювань легень, були закінчені 12 науково-дослідних робіт, результати яких

Ю. І. Фещенко

Л. О. Яшина

кваліфікуються як нові напрями у діагностиці і профілактиці захворювань легень, розробці і застосуванні нових медикаментозних та немедикаментозних методів у пульмонології. Професор Яшина Л.О. — керівник програми досліджень з вивчення клініко-функціональних характеристик та вдосконалення діагностики бронхообструктивних захворювань легень (ХОЗЛ та БА), поєднаних з поширеною, але недостатньо відомою в Україні патологією — синдромом сонного апное; з розробки нових методів лікування цієї поєднаної патології, очолює дослідження щодо оптимізування діагностики і лікування хворих на бронхіальну астму на рівні первинної та спеціалізованої ланок медичної допомоги в Україні.

В останні роки розроблено нові методи профілактики й лікування бронхіальної астми. Впроваджено різні сорбційні методи терапії (гемосорбція, імуносорбція, плазмаферез, спленосорбція). Розроблено технологію амбулаторної допомоги хворим на туберкульоз і НЗЛ в умовах денних стаціонарів. Розроблено й удосконалено різні варіанти колапсхірургічних втручань, резекції легень, хірургічних втручань безпосереднього впливу на основне патологічне вогнище в легенях. Розроблено нові види оригінальних первинних і повторних хірургічних втручань при туберкульозі, НЗЛ, емпіємі плеври.

Вивчено особливості комплексного лікування хворих на туберкульоз із супутніми цукровим діабетом, ожирінням, дефіцитом маси тіла та ін. Розроблено методи профілактики й лікування післяопераційних ускладнень, зокрема інфекційних і тромбоемболічних. Розроблено наукові основи інтеграції фтизіатрії з пульмонологією, диференціальної діагностики захворювань легень, вивчено патофізіологічні механізми дихання і кровообігу, первинної легеневої гіпертензії, біохімічних й імунологічних порушень при легеневої патології й методи їхньої корекції. Розроблено апаратні засоби для фтизіопульмонології, торакальної хірургії, технології лікування бронхіальної астми. Розробляються ліпосомальні лікарські форми бронхолітичних і протитуберкульозних препаратів.

В інституті створено й впроваджено в промислове виробництво нові лікарські препарати Ліпін і Теком.

Одним із розробників препарату Епадол (Теком) є Гаврисюк Володимир Костянтинівич, доктор медичних наук, професор, завідувач клініко-функціональним відділенням.

Основним напрямом наукових досліджень клініко-функціонального відділення, яке очолює професор В. К. Гаврисюк, є розробка методів діагностики і терапії хронічного легеневого серця. В рамках цього напрямку в період з 1986 до 1987 рр. вперше в СРСР розроблено методики ультразвукової діагностики гіпертрофії, дилатації і недостатності правого шлуночка серця. У відділенні було освоєно метод венозної катетеризації серця, в умовах якої досліджена фармакодинаміка цілого ряду нових лікарських препаратів.

З 1993 року за ініціативою професора В. К. Гаврисюка в Інституті фтизіатрії і пульмонології ім. Ф. Г. Яновського АМН України розробляється новий науковий напрям з вивчення біологічної ролі омега-3 поліненасичених жирних кислот. Підсумком цих досліджень була розробка нового лікарського препарату Епадол (Теком).

Сьогодні інститут є головною установою країни з фтизіатрії та пульмонології. Він має унікальне оснащення і висококваліфікований кадровий потенціал. На сьогодні в інституті працює 773 співробітники, серед них — 1 академік НАМН України, 1 член-кореспондент НАМН України, 24 доктори та 42 кандидати наук. Інститут має добре оснащену базу на 530 ліжок, що дозволяє проводи-

ти лікування понад 5 тисяч хворих за рік, виконувати більше 400 хірургічних втручань, у тому числі вельми складних реконструктивно-відновних. В поліклінічному відділенні інституту щорічно отримують висококваліфіковану допомогу понад 20 тисяч хворих на туберкульоз, неспецифічні й онкологічні захворювання легень.

Інститут має такі наукові структурні підрозділи: відділення фтизіатрії (зав. відділенням — д-р мед. наук, проф. С. О. Черенько), відділення фтизіопульмонології (зав. відділенням — д-р мед. наук, проф. М. М. Кужко), відділення дитячої фтизіатрії (зав. відділенням — д-р мед. наук, проф. О. І. Білогорцева),

відділення дитячої пульмонології та алергології (зав. відділенням — д-р мед. наук, проф. В. П. Костроміна), відділення пульмонології (зав. відділенням — академік НАМН України, д-р мед. наук, проф. Ю. І. Фещенко), відділення технологій лікування неспецифічних захворювань легень (зав. відділенням — д-р мед. наук, проф. О. Я. Дзюблик), клініко-функціональне відділення (зав. відділенням — д-р мед. наук, проф. В. К. Гаврисюк), відділення діагностики, терапії і клінічної фармакології захворювань легень (зав. відділенням — д-р мед. наук, проф. Л. О. Яшина), відділення торакальної хірургії і інвазивних методів діагностики (зав. відділенням — д-р мед. наук М. С. Опанасенко), відділення торакальної хірургії (зав. відділенням — д-р мед. наук, проф. І. А. Калабуха), лабораторія мікробіології (зав. лабораторією — д-р мед. наук, доцент О. А. Журило), лабораторія патоморфології (зав. лабораторією — д-р мед. наук, ст. наук. співроб. І. В. Ліскіна), лабораторія біохімії (зав. лабораторією — д-р мед. наук, проф. В. І. Коржов), лабораторія клінічної імунології (зав. лабораторією — д-р мед. наук, ст. наук. співроб. О. М. Рекалова), відділ епідеміологічних і організаційних проблем фтизіопульмонології (зав. відділом — д-р мед. наук, проф. В. М. Мельник), відділ інформаційно-комп'ютерних технологій (зав. відділом — д-р мед. наук В. О. Юхимець).

Всі наукові підрозділи обладнані сучасною науково-дослідною апаратурою, зокрема, для проведення діагностики захворювань органів дихання — рентгенологічною, функціональною, ультразвуковою, ендоскопічною та застосовують у своїй роботі методи світового рівня — мікробіологічні, біохімічні, імунологічні, цитологічні і

В. К. Гаврисюк

патоморфологічні. Інститут має власну експериментальну базу для проведення досліджень на дрібних лабораторних тваринах.

В. П. Костроміна

Науковцями та практичними лікарями інституту опубліковано більше 25 тисяч наукових праць, в тому числі 175 монографій, посібників, довідників, керівництв, багато з яких витримали ряд перевидань або перекладені й видані за кордоном. Вийшло з друку понад 180 методичних рекомендацій, 260 інформаційних листків, більше 100 випусків 15 збірників наукових праць. Дослідження, проведені в інституті, підтверджені 113 авторськими свідоцтвами, 159 патентами на винаходи та корисні моделі, 1200 свідоцтвами на раціоналізаторські пропозиції. Інститут має свій товарний знак. Інститут видає «Український пульмонологічний журнал», журнал «Астма та алергія», «Український хіміотерапевтичний журнал». В інституті функціонують курси стажування й інформації, на яких щорічно безоплатно навчається до 300 лікарів.

Інститут має наукову бібліотеку, яка нараховує близько 39 тисяч одиниць інформації, а також довідково-інформаційний і патентний фонд. На даний час на базі бібліотеки створюється музей історії інституту, де буде зібрано унікальні архівні матеріали.

Національний інститут фтизіатрії і пульмонології ім. Ф. Г. Яновського НАМН України має власний інтернет-ресурс, який з 2001 р. одним із перших розпочав своє функціонування в системі закладів НАМН під керівництвом вченого секретаря інституту, доктора медичних наук В. О. Юхимця. Адреса веб-сайту: <http://www.ifp.kiev.ua>. Інформація на офіційному веб-сайті інституту систематично оновлюється, а її обсяг постійно збільшується. Підтримуються українська та російська версії ресурсу. На даний час офіційний веб-сайт інституту нараховує 3505 сторінок і документів. Електронна база знань НІФП, яка існує з 1999 року, містить майже 62 тисячі документів.

Пошуково-рейтингова статистична система Bigmir, у якій сайт зареєстровано з 2005 року, достовірно відображає зростання його статистичних показників. Як і у попередні роки, сайт інституту — єдиний із сайтів закладів НАМН України — постійно входить до числа найбільш рейтингових українських Інтернет-ресурсів медичного спрямування, кількість яких у 2011 році становила близько 3400. А серед сайтів освітніх та науково-дослідних медичних закладів веб-ресурс інституту займає одне з чільних місць. За даними системи Bigmir в середньому за місяць на сайт заходять до 10,5 тисяч відвідувачів.

Так само і у рейтингу сайтів медичних наукових центрів України (<http://catalog.i.ua>), в якому нині налічується

84 установи, сайт інституту має високі показники і постійно входить до першої десятки. Web-сайт інституту зареєстровано на офіційному сайті МОЗ України в розділі «Заклади Національної академії медичних наук України», на офіційному сайті Національної академії медичних наук України та на більшості найвідоміших пошукових систем в Інтернеті.

Інститут є головним закладом країни за своїм профілем. На його базі працюють позаштатні спеціалісти МОЗ України: головний фтизіатр і пульмонолог — академік НАМН України Ю. І. Фещенко; фтизіопедіатр — професор О. І. Білогорцева. Тут розташована кафедра фтизіатрії і пульмонології Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика МОЗ України (зав. кафедрою — акад. НАМН України Ю. І. Фещенко), референс-лабораторія з мікробіологічної діагностики туберкульозу МОЗ та НАМН України (зав. лабораторією — канд. мед. наук А. І. Барбова).

В інституті функціонує експертна комісія МОЗ та НАМН України «Фтизіатрія і пульмонологія» (голова — академік НАМН України Ю. І. Фещенко), яка здійснює планування і координацію наукових досліджень відділу туберкульозу і НЗЛ Львівського НДІ епідеміології та гігієни, 18 кафедр медичних вищих навчальних закладів та інститутів удосконалення лікарів, якими виконуються дослідження з цієї проблеми і з якими інститут підтримує і розвиває наукові зв'язки, як і з багатьма іншими інститутами НАН і НАМН України. В різний час спільні наукові розробки проводилися із фахівцями Чехії, Угорщини, Німеччини, США та ін.

Інститут на договірних засадах співпрацює з міжнародним проектом «Програма оптимальних технологій в охороні здоров'я» — представництво РАТН в Україні, в рамках виконання Меморандуму про взаєморозуміння. Співробітники інституту беруть участь у виконанні проекту «Зменшення тягаря туберкульозу в Україні», який РАТН виконує в рамках впровадження Гранту Глобального фонду для боротьби зі СНІДом, туберкульозом і малярією, за такими напрямками: моніторинг та оцінка протитуберкульозних заходів в Україні, практичний підхід до здоров'я легень.

Також триває співпраця інституту з Європейським регіональним бюро ВООЗ по контролю за туберкульозом. Фахівці інституту входили до складу робочої групи Міжнародної місії щодо оцінки «Загальнодержавної програми протидії захворюванню на туберкульоз у 2007–2011 роках» і нині розробили проект «Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії захворюванню на туберкульоз на 2012–2016 роки».

Завдяки співробітництву науковців інституту з Європейським респіраторним товариством (ERS)

О. Я. Дзюблик

в рамках обміну інформацією про щорічні конгреси та конференції з проблем фтизіатрії і пульмонології, які проводяться під егідою цієї організації, співробітники мають змогу відправляти тези і статті, виступати з доповідями, отримувати запрошення та спонсорську допомогу для участі в цих заходах.

За 90 років існування установи змінювався як керівний склад, так і склад співробітників, але їх самовіддана праця та історичні традиції сприяли створенню найкращих умов для діагностики і лікування хворих із хворобами органів дихання, першокласної навчально-матеріальної та наукової бази для підготовки спеціалістів фтизіатричного та пульмонологічного профілю в Україні.

Література

1. *Матеріали* Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВОВ України) [Текст] / Київ. — 1923, спр. № 759.
2. *Матеріали* Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВОВ України) [Текст] / Київ — 1929, фонд 342, опис 3т2, спр. 3039.
3. *Бюлетень* Київського державного туберкульозного інституту Наркомздор'я УСРР від 30 вересня 1931 р. [Текст] / Київ. — 1931. — № 1. — С. 9.
4. *Приходько, А. М.* До історії організаційно-методичного відділу Інституту фтизіатрії і пульмонології ім. Ф. Г. Яновського АМН України [Текст] / А. М. Приходько // Укр. пульмонол. журн. — 2003. — № 2. — С. 317.
5. *Приходько, А. М.* Віхи боротьби з туберкульозом в Україні у 20-х роках ХХ століття [Текст] / А. М. Приходько // *Therapia. Укр. мед. вісник.* — 2012. — № 10 (71).
6. *Запис* бесіди С.А. Левахіної з дружиною Ю.Ф. Богменка — Катериною Гасвич-Богменко від 20 вересня 1984 р.
7. *Пундій, П.* Василь Плющ — історик української медицини [Електронний ресурс] / П. Пундій. — Режим доступу : <http://www.histomed.kiev.ua/agapit/ag56/ag56-36u.html>.

8. *Сліпуха, І. М.* Роль Н. С. Морозовського в організації боротьби з туберкульозом в Україні (до 100-річчя з дня народження) [Текст] / І. М. Сліпуха // Укр. пульмонол. журн. — 1994. — № 4. — С. 73–75.

9. *Жуковський, Л.* Професор О. С. Мамолат — учений, клініцист, керівник [Текст] / Л. Жуковський // *Агапіт.* — 1996–1997. — № 5–6. — С. 40–44.

10. *Куценко, Я.* Стаття врачом вопреки обстоятельствам. Штрихи к портрету профессора — фтизиоортопеда Бориса Куценка [Текст] / Я. Куценко, А. Крисъ-Пугач, В. Михайловский // *Мистецтво лікування.* — 2004. — № 1 (7). — С. 86–87.

К 90-ЛЕТИЮ ГОСУДАРСТВЕННОГО УЧРЕЖДЕНИЯ «НАЦИОНАЛЬНЫЙ ИНСТИТУТ ФТИЗИАТРИИ И ПУЛЬМОНОЛОГИИ ИМ. Ф. Г. ЯНОВСКОГО НАМН УКРАИНЫ»

*Ю. И. Фещенко, В. М. Мельник,
А. Н. Приходько, Л. В. Арефьева*

Резюме. Статья посвящена 90-летию Государственного учреждения «Национальный институт фтизиатрии и пульмонологии им. Ф. Г. Яновского НАМН Украины». Освещен исторический путь учреждения со дня его основания до настоящего времени, представлены краткие биографические справки о выдающихся ученых института, приведены весомые научные достижения в сфере борьбы с туберкулезом.

90th ANNIVERSARY OF THE STATE ORGANIZATION «NATIONAL INSTITUTE OF PHTHISIOLOGY AND PULMONOLOGY NAMED BY F. G. YANOVSKY OF NATIONAL ACADEMY OF MEDICAL SCIENCES OF UKRAINE»

*Yu. I. Feschenko, V. M. Melnyk,
A. M. Prychodko, L. V. Arefyeva*

Summary. Article is devoted to the 90th anniversary of the State Institution «National Institute of Phthisiology and Pulmonology named after F. G. Yanovsky of the Academy of Medical Science of Ukraine». It deals with historical path of the institution since its founding to the present time, contains short biographies of eminent scientists of the institute and most significant scientific achievements in the area of fight against tuberculosis.

